

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM il-Hamis, 15 ta' Novembru, 2018

Kawża Nru. 46

Rik. Nru. 1109/11JRM

Angelo **ABELA**, Grazio *sive* Horace Abela, Emanuel Abela, Francis Abela,
Ċensina Desira, Catherine Calleja u Salvina Bonnici

VS

George **ABELA** u Paul Abela

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors Maħluf imressaq fl-10 ta' Novembru, 2011, li bih u għar-ragunijiet hemm imsemmija, l-atturi jitolbu li l-Qorti (i) issib li t-testment magħmul minn kuġinuhom Carmelo Abela fl-4 ta' April, 2011, fl-atti tan-Nutar Dottor Joseph Smith La Rosa ma jiswiex u huwa bla effett fil-liġi; (ii) issib għalhekk li Carmelo Abela miet mingħajr testment validu fil-liġi u b'hekk is-suċċessjoni tiegħu għandha tiġi regolata skond id-dispożizzjonijiet tal-liġi fuq is-suċċessjoni '*ab intestato*'; (iii) issib li l-imħarrkin George Abela u Paul

Abela mhumiex il-werrieta universali tal-imsemmi Carmelo Abela f'ishma ndaqs u ugwali bejniethom; u (iv) issib ma jiswiex kull att magħmul mill-imħarrkin fuq is-saħħa tal-imsemmi testament tal-4 ta' April, 2011 u li għaldaqstant il-wirt ta' Carmelo Abela għandu jerga' jitpoġġa fl-istat li kien fih fid-data tal-mewt tiegħu li ġrat fit-23 ta' April, 2011. Talbu wkoll l-ispejjeż;

Rat id-degriet tagħha tal-14 ta' Novembru, 2011¹, li bih ordnat in-notifika lill-imħarrkin u tat direttivi lill-atturi dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tagħhom;

Rat it-Twegiba Maħlufa mressqa fit-12 ta' Diċembru, 2011, li biha l-imħarrkin laqgħu għall-azzjoni attriċi fil-mertu billi qalu li (i) fil-ħin meta għamel it-testament, it-testatur kien kapaċi li jagħmlu u li t-testament tiegħu jiswa għall-finijiet u effetti kollha tal-liġi. Għaldaqstant it-tieni, it-tielet u r-raba' talbiet attriċi mhumiex misthoqqa. Jgħidu wkoll li t-testatur kien għażeb u bla wlied u b'hekk seta' halla l-wirt tiegħu lil min jidhirlu hu. Fuq kollox, kienu biss l-imħarrkin minn fost qrabatu li kienu hađu hsieb tiegħu tul haġtu;

Rat id-degriet tagħha tas-7 ta' Frar, 2012², li bih hatret lill-Avukat Maria Dolores Gauċi bħala Assistent Ġudizzjarju biex tiġbor il-provi tal-partijiet;

Rat ix-xieħda u d-dokumenti li tressqu quddiem l-Assistent Ġudizzjarju w quddiem il-Qorti;

Rat id-degriet tagħha tat-28 ta' Ottubru, 2014³, li bih tat lill-partijiet żmien sabiex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-atturi fit-13 ta' Jannar, 2015⁴;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrkin fit-13 ta' Marzu, 2015⁵, bi tweġiba għal dik tal-atturi;

Semgħet is-sottomissjonijiet ulterjuri mill-avukat tal-atturi;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degrieti tagħha li bihom halliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkonsidrat:

¹ Paġ. 14 tal-proċess

² Paġ. 21 tal-proċess

³ Paġ. 901 tal-proċess

⁴ Paġġ. 905 – 917 tal-proċess

⁵ Paġġ. 919 – 933 tal-proċess

Illi din hija azzjoni għat-thassir ta' testament pubbliku minhabba l-inkapaċità mentali ta' min għamlu. L-atturi jgħidu li l-uniku testament li għamel kuġinuhom Carmelo Abela ma jiswiex għaliex, dakinhar li għamlu, ma kienx f'qagħda mentali li jista' jagħmel testament. Iridu li l-Qorti ssib li t-testatur kien tabilhaqq mhux f'qagħda li jagħmel testament u għalhekk issib li t-testament imsemmi ma jiswiex u jmissu jithassar. Iridu wkoll li l-Qorti taqtagħha li l-wirt ta' Carmelo Abela jinfetaħ bhallikieku dan miet mingħajr testament u li thassar dak kollu li l-imħarrkin għamlu fuq is-saħħa ta' dak it-testament minn mindu miet Carmelo Abela;

Illi l-imħarrkin iwarrbu il-pretensjonijiet tal-atturi billi jidher x-xiljiet tagħhom u jgħidu li t-testatur kien kapaċi jidher fuq testament u jaf x'qed jagħmel. Jgħidu wkoll li, wara kollox, huma kienu l-qraba waħdanin li hađu hsieb lit-testatur tul haġtu u li minhabba li kien għażeb seta' jiddisponi kif jogħgħbu mill-ġid tiegħu għal wara mewtu;

Illi mill-fatti li jirrizultaw mill-atti joħroġ li l-partijiet huma lkoll kuġini tat-testatur Carmelo Abela. Huwa kien għażeb, u jgħix waħdu ġewwa fond fiż-Żejtun⁶. Sa qabel ma hareġ bil-pensjoni kien jaħdem⁷, jagħmel faċendi fid-dar⁸, u jgħix haġja soċjali fir-raħal⁹. Huwa kellu wkoll il-fakoltà li jivvota¹⁰;

Illi jirrizulta li Carmelo Abela kien ibati minn dipressjoni u kien jieħu kura għaliha¹¹. F'Marzu tal-2011, Carmelo Abela ddaħhal l-isptar minn fejn irrizulta li kien marid serjament. Ir-rapport mediku jixhed li, minkejja dan, kien f'sensih u jaf x'inhu jigri madwaru¹². Wara ftit jiem l-isptar, huwa hareġ u mar joqgħod fid-dar ta' kuġinuh, l-imħarrekk Paul Abela;

Illi fl-4 ta' April, 2011, Carmelo Abela għamel testament fl-atti tan-Nutar Dr Joseph Smith La Rosa¹³, fejn ħalla bħala werrieta universali ta' ġidu f'ishma ndaqs liż-żewġ kuġini tiegħu l-imħarrkin Paul Abela u George Abela. It-testament sar fid-dar tal-imħarrekk Paul Abela. Dakinhar li għamel it-testament, it-testatur kellu tlieta u sebgħin (73) sena;

Illi fi kliem in-Nutar Smith La Rosa, kien Paul Abela li talbu jassisti lit-testatur fit-testament. Jgħid ukoll li meta żar lit-testatur, sabu fis-sodda¹⁴. Bħala xhieda

⁶ Ara paġ. 712 tal-proċess

⁷ Ara paġġ. 234 u 729 tal-proċess

⁸ Ara paġ. 712 tal-proċess

⁹ Ara paġ. 230 tal-proċess

¹⁰ Ara paġġ. 803 u 811 tal-proċess

¹¹ Ara rapport mediku f'paġ. 556 tal-proċess

¹² *Ibid.*

¹³ Dok. "JSR" f'paġġ. 42 – 3 tal-proċess

¹⁴ Ara x-xhieda tan-Nutar Smith La Rosa f'paġġ. 45 – 7 tal-proċess

fuq it-testment deheru persuni li kienu jafu lill Paul Abela¹⁵, u li George u Paul Abela kienu fl-istess dar fil-hin li sar it-testment, għalkemm mhux fl-istess ambjenti¹⁶. Jirriżulta wkoll li, tlett ijiem qabel, it-tabib Rizzo Naudi iċċertifika li Carmelo Abela kien f'qagħda li jagħmel testment¹⁷;

Illi l-imħarrkin jistqarru li kienu jafu bil-kontenut tat-testment matul iż-żmien li t-testatur kien għadu ħaj għaliex kien it-testatur innifsu li, żmien qabel, qalilhom li ser iħalli għidu lilhom¹⁸;

Illi fl-istess jum tal-4 ta' April, 2011, filgħodu, Carmelo Abela mar ma' kuġinuh, l-imħarrekk George Abela, il-*Labour Office* taż-Żejtun u quddiem uffiċjal, ħatar lill-istess imħarrekk bhala prokuratur tiegħu sabiex jidher f'ismu għall-fini ta' benefiċċji soċjali li kien intitolat għalihom¹⁹;

Illi aktar tard fix-xahar ta' April, 2011, Carmelo Abela iddaħħal l-isptar Boffa²⁰ u baqa' hemm sakemm miet fit-23 ta' April, 2011²¹. It-tobba jistqarru li, fiż-żmien li kien rikoverat hemm, kien diżorjentat u ma kienx jaf l-ambjenti ta' madwaru²²;

Illi xi jiem wara l-mewt ta' Carmelo Abela, l-attur Angelo Abela sar jaf mingħand l-imħarrekk Paul Abela, li Carmelo kien ħatar lill-imħarrkin bhala werrieta universali tiegħu. L-attur Angelo Abela jgħid li sogħob bih li gara hekk għaliex hu kien iġibu lil kuġinuh Carmelo. Min-naħa l-oħra, l-imħarrkin Paul u George jgħidu li, għal numru ta' snin, Carmelo lilhom biss sab;

Illi fl-10 ta' Novembru, 2011, l-atturi fetħu din il-kawża;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi biex tqis il-kwestjoni fil-mertu. Il-konsiderazzjonijiet ta' natural legali huma marbutin mal-għemil tat-testatur fiż-żmien meta resaq biex jagħmel testment, li l-atturi qegħdin jattakkaw għaliex jgħidu li ma kienx jinsab f'qagħda li jista' jagħmel dak it-testment minn rajh. L-atturi jsejsu l-każ tagħhom fuq żewġ possibilitajiet. L-ewwel, li t-testatur kienet persuna sempliċi u għaldaqstant ma kienx f'qagħda li jagħmel testment. It-tieni, li gie mgieghel jagħmel it-testment fil-ftit tal-jiem li żammu f'daru Paul Abela u meta kien deher li t-testatur kien milqut minn marda serja. Min-naħa l-oħra, l-imħarrkin jicħdu dan kollu u jgħidu li t-testatur kien kapaċi jidher fuq testment, u li huma kienu l-unika qrafa li ħadu ħsiebu tul ħajtu;

¹⁵ Ara paġ. 48A u paġ. 243 tal-proċess

¹⁶ Ara paġ. 49 tal-proċess. Ara wkoll paġġ. 663 – 4 tal-proċess

¹⁷ Dok. "A" anness ma' Dok. "JSR" f'paġ. 44 tal-proċess

¹⁸ Ara paġ. 241 tal-proċess, paġġ. 247 – 8 tal-proċess, u paġġ. 664 – 5 tal-proċess

¹⁹ Ara paġ. 884 u paġġ. 888 – 9 tal-proċess

²⁰ Ara paġ. 665 tal-proċess

²¹ Dok. "A" f'paġ. 6 tal-proċess

²² Ara paġ. 688 tal-proċess

Illi xieraq jingħad minnufih li l-biċċa l-kbira tal-kwestjoni hija waħda ta' min mill-partijiet qiegħed jagħti verżjoni li għandha titwemmen u li din il-Qorti jmissha toqgħod fuqha. Dwar dan l-aspett, il-Qorti tifhem li, fil-kamp ċivili, il-piż probatorju mhuwiex dak ta' provi lil hinn mid-dubju raġonevoli. Jibqa' dejjem prinċipju tad-dritt li l-parti attriċi f'kawża għandha l-obbligu li tipprova kif imiss il-premessi għat-talbiet tagħha b'mod li, jekk tonqos li tagħmel dan, iwassal għall-ħelsien tal-parti mharrka²³. Madankollu, il-fatt waħdu li l-parti mharrka tkun ressqet verżjoni li ma taqbilx ma' dik imressqa mill-parti attriċi ma jfissirx li l-parti attriċi tkun naqset minn dan l-obbligu, għaliex jekk kemm-il darba l-provi ċirkostanzjali, materjali jew fattwali jagħtu piż lil dik il-verżjoni tal-parti attriċi, il-Qorti tista' tagħzel li toqgħod fuqha u twarrab il-verżjoni tal-parti mharrka. Min-naħa l-oħra, il-fatt li l-parti mharrka ma tressaqx provi tajba jew ma tressaq provi xejn kontra l-pretensjonijiet tal-parti attriċi, ma jehlisx lil din milli tipprova kif imiss l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tagħha²⁴. Huwa għalhekk li l-ligi torbot lill-parti f'kawża li tipprova dak li tallega²⁵, u li tagħmel dan billi tressaq l-aħjar prova²⁶;

Illi huwa miżmum li fil-każ fejn iż-żewġ partijiet iressqu verżjonijiet għal kollox konfligġenti ma' xulxin b'mod li l-waħda xxejjen 'il-oħra, iżda li t-tnejn jistgħu jitwemmu, allura qagħda bħal din tgħin lill-parti mharrka, fuq il-bażi tar-regola li *onus incumbit ei qui dixit*²⁷ u tar-regola proċedurali l-oħra li timxi magħha li *actore non probante reus absolvitur*²⁸. Iżda, hawn ukoll, mhux kull konflitt fil-provi jew verżjonijiet imressqa quddiem qorti għandhom iwasslu għaċ-ċaħda tat-talbiet attriċi, għaliex il-kriterju li jsegwi l-ġudikant irid ikun dak li jqis jekk, fid-dawl tal-provi mressqa, verżjoni waħda jistax joqgħod fuqha aktar mill-oħra²⁹ bis-saħħa ta' xi waħda mill-ghodda proċedurali li l-ligi tippermetti fil-proċess probatorju. Fit-twettiq ta' eżerċizzju bħal dak, il-Qorti hija marbuta biss li tagħti motivazzjoni kongruwa li tixhed ir-raġunijiet u l-kriterju tal-ħsieb li hija tkun haddmet biex tasal għall-fehmiet tagħha ta' ġudizzju fuq il-kwestjoni mressqa quddiemha³⁰;

Illi dak li jgħodd f'kawża mhuwiex l-għadd tax-xhieda mressqa għaliex “*il-fatt li xhieda jkun għew prodotti minn parti partikolari f'kawża ... ċertament ma jfissirx li l-Qorti hija marbuta li temmen b'għajnejha magħluqa, jew li temmen aktar, dak kollu li dawn ix-xhieda jgħidu 'favur' il-parti. Fuq kollox, ix-xhud*

²³ App. Inf. JSP 12.1.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Hans J. Link et vs Raymond Mercieca*

²⁴ App. Inf. PS 7.5.2010 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Ellul et vs Anthony Busuttil*

²⁵ Art. 562 tal-Kap 12

²⁶ Art. 559 tal-Kap 12

²⁷ P.A. NC 28.4.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Frank Giordmaina Medici et vs William Rizzo et*

²⁸ P.A. LFS 18.5.2009 fil-kawża fl-ismijiet *Log. Kurunell Gustav Caruana pro et noe vs Air Supplies & Caternig Co Ltd*

²⁹ Maġ. (Għ) AE 18.4.2007 fil-kawża fl-ismijiet *John Baptist Spiteri vs Michael Calleja* (mhix appellata)

³⁰ App. Inf. 9.1.2008 fil-kawża fl-ismijiet *Anthony Mifsud et. vs Victor Calleja et*

*ma jiġix prodott biex jixhed 'favur' parti jew 'kontra' oħra, imma jiġi prodott biex jgħid il-verita`, il-verita` kollha, u xejn anqas minn dik il-verita` kollha*³¹;

Illi l-Qorti tqis li, iżda, bħalma jiġri f'każijiet bħal dawn, il-verżjonijiet tal-partijiet u ta' dawk li setgħu kienu nvoluti magħhom ikunu tabilfors miżgħuda b'doża qawwiya ta' apprezzament suġġettiv ta' dak li jkun ġara. Il-Qorti tifhem li kull parti jkollha t-tendenza li tpingi lilha nnifisha bħala l-vittima u l-parti l-oħra bħala l-ħatja jew l-aktar 'giddieba' u dan jgħodd ukoll għall-verżjonijiet li jagħtu dawk il-persuni l-oħrajn li jkunu b'xi mod involuti fil-ġrajjet li jsawru l-każ. Huwa d-dmir tal-Qorti li tgħarbel minn fost dawn il-verżjonijiet kollha u minn provi indipendenti li jistgħu jirriżultaw il-fatti essenzjali li jistgħu jgħinuha tasal biex issib x'kien li tassew ġara u kif imxew l-affarijiet³²;

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha dawn l-elementi kollha joħorġu b'mod qawwi. Hemm il-verżjoni tal-atturi li trid turi li t-testatur kien persuna sempliċi u li ġie manipulat fil-mument l-aktar dgħajjed ta' ħajtu. Hemm il-verżjoni tal-imħarrkin, li jishqu li t-testatur għex ħajja indipendenti u b'għidu seta' jagħmel li jrid. Jishqu li huma wrew rispett lejha ta' ħajtu u saħansitra anke meta marad serjament. Hemm imbagħad il-verżjonijiet tat-terzi: tobbi, qraba, persuni li kienu jafu lit-testatur, u n-nutar li ppubblika t-testament;

Illi din il-ġabra kbira ta' xhieda mogħtija trid titqies ukoll fil-qafas ta' provi dokumentali li ngabu minn tagħrif miżmum fl-Isptar u minn aġenziji li ntalbu jagħtu s-servizz tagħhom lit-testatur fi żminijiet mifruxa matul l-aħħar snin ta' ħajtu;

Illi f'dan il-każ, dawn il-prinċipji jridu jinqraw u jinftexmu fil-qafas tal-prinċipji li ġew stabbiliti mill-Qorti tagħna fil-każi ta' impunjazżjoni ta' atti testamentarji minħabba l-allegata inkapaċità mentali tat-testatur. Tajjed ukoll li wieħed jishaq li l-eżami jrid isir b'riferenza għall-waqt li fih kien qiegħed isir it-testament impunjat³³ u li l-fatt magħruf li t-testatur seta' kien ibati minn xi kundizzjoni jew qagħda li tista' taffettwalu l-kundizzjoni ta' moħħu mhijiex determinanti biex b'hekk biss tipprova li, meta sar it-testament, dak it-testatur ma kienx jaf x'qiegħed jagħmel jew x'qiegħed isir³⁴;

Illi rigward l-istat mentali tat-testatur, huwa stabbilit li (a) il-kapaċità hija r-regola u l-inkapaċità hija l-eċċezzjoni³⁵. Għalhekk il-preżunzjoni '*juris tantum*' hija favur il-kapaċità li persuna tagħmel testament, u l-kuntrarju jrid

³¹ App. Ċiv. 19.6.2006 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Ċiantar vs David Curmi et*

³² P.A. PS 28.4.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Anthony Galea vs Gużepi Galea* (mhix appellata)

³³ App. Ċiv. 18.7.2017 fil-kawża fl-ismijiet *Anton Ellul et vs Maria Busuttill et*

³⁴ App. Ċiv. 2.3.2018 fil-kawża fl-ismijiet *Lorenza Bonnici et vs Maria Dolores Mifsud et* §§ 30 – 1

³⁵ App. Ċiv. 20.6.1938 fil-kawża fl-ismijiet *Formosa vs Axiq* (Kollez. Vol: XXX.i.176)

ikun ippruvat kif imiss³⁶. Dan kien is-sies tal-principju tal-*favor testamenti* li huwa wiehed mill-ewlenin fil-qasam tat-tifsir u t-thaddim tat-testmenti bħala xhieda tal-aħħar rieda ta' min ikun għamilhom. Inghad li kemm jista' jkun, it-testment kellu jiġi meqjus bħala validu, pjuttost milli null: *potius ut valeat quam ut pereat*. Għalhekk it-testatur għandu jitqies li għamel it-testment bir-rieda hielsa tiegħu u b'hekk kwalunkwe allegazzjoni dwar is-siwi tat-testment titlob li tkun ippruvata b'mod xieraq minn min iqanqal id-dubju dwar is-siwi ta' dak l-att. Fit-tieni lok, (b) tkun inkapaċi milli tagħmel testment dik il-persuna li, fi żmien ta' l-att, ma tkunx f'sensiha, u l-inkapaċità għandha tiġi ppruvata minn min irid iwaqqa' l-att³⁷. Fit-tielet lok, (c) biex persuna tkun kapaċi tagħmel att, mhemmx il-htieġa li tkun perfettament u rigorozament sana minn moħħha: jkun biżżejjed li l-persuna jkollha l-użu tar-raġuni fi grad tali li tippermettilha tkun taf x'inhil tagħmel. Fir-raba' lok, (d) biex jiġi stabbilit li persuna mhix f'sensiha, hemm il-htieġa li jirrizultaw indizji gravi³⁸. Fil-ħames lok, (e) il-Qrati tagħna kienu kontra li jilqgħu talba biex jithassar testment jekk ma jirrizultax b'mod ċert, minn fatti preċiżi u li ma jhallu ebda dubju, u ma jkunx ġie ppruvat li l-inkapaċità kienet teżisti fil-ħin li l-persuna qiegħda tagħmel l-att³⁹;

Illi rigward il-prova li hija meħtieġa li tingieb minn min jixli n-nuqqas ta' kapaċità mentali f'testatur, jingħad li din taqa' fuq żewġ binarji: l-ewwel, irid jiġi ppruvat li t-testatur tabilhaqq kien ibati minn vizzju. It-tieni illi l-vizzju kien jissussisti fil-ħin tat-testment jew fi żmien l-aktar qrib ta' meta sar it-testment⁴⁰;

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, l-atturi jsejsu l-każ tagħhom fuq (i) ix-xhieda ta' diversi mill-atturi u terzi li jafu lit-testatur bħala persuna sempliċi. B'żieda ma' dan, (ii) jagħtu piż lid-dokumentazzjoni miżmuma mill-Isptar *Mater Dei* fejn t-testatur ġie identifikat li jbati minn dipressjoni, u aktar tard, meta ddaħħal l-isptar *Sir Paul Boffa*, kien disorjentat. Jishqu ħafna (iii) fuq il-fatt li t-testment sar fid-dar ta' wiehed mill-werrieta maħtura fl-istess testment, u li ż-żewġ werrieta kienu preżenti taħt l-istess saqaf fil-mument meta sar it-testment u li x-xhieda li dehru fuq it-testment kienu magħrufa minn wiehed mill-werrieta. L-atturi (iv) iqanqlu dubji mill-eżattezza taċ-ċertifikat mediku tat-tabib Rizzo Naudi u jgħidu li ma ħa l-ebda qies tal-fatt li t-testatur kien ibati mid-dipressjoni. B'mod snjifkanti, l-atturi jimmiraw ukoll li jisiltu nisġa kronologika tal-aħħar żminijiet ta' ħajjet Carmelo Abela u taż-żmien meta sar it-testment minnhom attackkat⁴¹;

³⁶ App. Ċiv. 24.4.1950 fil-kawża fl-ismijiet *Vassallo et vs Sammut et noe*. (Kollez. Vol: XXXIV.i.108)

³⁷ P.A. JZM 2.5.2013 fil-kawża fl-ismijiet *Charles Busuttil et vs Joan Cortis* (mhix appellata)

³⁸ Ara, b'eżempju, P.A. GV 16.12.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Joseph Harmsworth et vs Gaetana Bezzina et* (mhix appellata)

³⁹ P.A. GV 31.5.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Frank Cristiano vs Raymond Portelli et* (mhux appellata), u r-referenzi għas-sentenzi hemm imsemmija. Ara wkoll App Ċiv. 25.03.2011 fl-ismijiet *Carmelina Busuttil vs Helen Portelli et*

⁴⁰ P.A. 8.3.1952 fil-kawża fl-ismijiet *Mifsud et vs Giordano et* (Kollez. Vol: XXXIV.ii.404)

⁴¹ Ara n-Nota ta' Sottomissjonijiet f'paġġ. 909 sa 916 tal-proċess

Illi l-imħarrkin, min-naħa l-oħra, jistrieħu fuq is-siwi taċ-ċertifikat tat-tabib Rizzo Naudi li jgħid li t-testatur “*can still perform all his legal obligations, and perform his will. He is conscious of time, place and surroundings*”. Huma joqogħdu wkoll fuq il-fatt li meta ddaħħal l-Isptar *Mater Dei*, ftit tal-jiem biss qabel ma għamel it-testment, kien saf sewwa b’dak kollu li kien għaddej madwaru. Jistrieħu wkoll fuq ix-xhieda ta’ numru ta’ persuni li ġew f’kuntatt mat-testatur lejn l-aħħar snin ta’ ħajtu u li jfissru kif, minkejja d-dipressjoni, it-testatur kien jgħix ħajja soċjali normali bħal ħaddieħor;

Illi l-Qorti jidhrilha li għas-soluzzjoni tal-każ li tressaq quddiemha jixraq ħafna li tqis sewwa (i) ċ-ċertifikat tat-tabib Mario Rizzo Naudi li fuqu qagħad in-Nutar li ppubblika t-testment. Dan iċ-ċertifikat jistqarr li t-testatur kien kapaci fil-ħin li ġie eżaminat biex jagħmel testment. Il-Qorti fliet ukoll ix-xhieda mogħtija mit-tabib innifsu, li kien għal bosta snin it-tabib kuranti personali tat-testatur⁴². Minn din ix-xhieda ħareġ ċar biżżejjed li, minkejja l-qagħda mwieghra ta’ Carmelo Abela dakinhar, kien jaf sewwa x’inhu għaddej madwaru u wieġeb għall-mistoqsijiet li, minn ħin għal ħin, l-imsemmi tabib kien qed jagħmillu;

Illi l-Qorti jidhrilha xieraq ukoll li tqis (ii) ix-xhieda tan-Nutar pubbliku li quddiemu sar it-testment⁴³. Dan, bħala persuna indipendenti mill-partijiet u li ma kienx jafhom, fix-xhieda tiegħu jitfa’ dawl siewi fuq l-għarfien tat-testatur ta’ dak li kien irid jissemma fit-testment tiegħu. Huwa jixhed kif, meta ltaqa’ mat-testatur, għalkemm sabu fis-sodda, minn jeddu qallu kif xtaq jiddisponi minn ġidu;

Illi l-Qorti tqis rilevanti wkoll (iii) ix-xhieda tal-uffiċjal pubbliku li quddiemu deher it-testatur fl-istess jum meta sar it-testment⁴⁴. Dan l-uffiċjal pubbliku jgħid li t-testatur ffirmat quddiemu meta ħatar lil wieħed mill-verrieta bħala prokuratur tiegħu;

Illi l-Qorti sabet rilevanti wkoll (iv) ix-xhieda tat-tobba li ġew f’kuntatt mat-testatur meta ddaħħal l-Isptar *Mater Dei*, jiem qabel ma t-testatur għamel it-testment. Huma jixhdu li, minkejja li kien magħdur, it-testatur kien f’qagħda li jikkomunika magħhom⁴⁵;

Illi għall-Qorti huwa rilevanti wkoll li, kif sewwa jeċepixxu l-imħarrkin, t-testatur seta’ jiddisponi kif jogħġbu minn ġidu għal wara ħajtu, minħabba li

⁴² Xhieda tiegħu f’paġġ. 81 – 5 tal-proċess

⁴³ Ara x-xhieda tiegħu f’paġġ. 45 – 7 tal-proċess

⁴⁴ Ara x-xhieda ta’ Martin Buħaġiar f’paġġ. 879A sa 879E tal-proċess

⁴⁵ Ara x-xhieda ta’ Dr Neville Aquilina u ta’ Dr. Marquita Camilleri, f’paġġ. 686 – 7 u 693 – 9 tal-proċess

kien għażeb u ma kien hemm l-ebda ċirkostanza fil-liġi li torbtu li jrid iħalli ġidu jew xi biċċa minnu lil xi hadd partikolari;

Illi minhabba li wiehed mill-argumenti ewlenin tal-atturi huwa li t-testatur kien hekk milqut minn kundizzjoni mentali li ma setax ikun li jagħraf x'kien qiegħed jagħmel meta sar it-testment tiegħu, il-Qorti tqis li, b'żieda mal-kunsiderazzjonijiet li ntgħamlu qabel, irid jitqies ukoll jekk id-dispożizzjonijiet testamentarji kinux jixhdu xi taħwid fil-ħsieb. Jekk wiehed jara t-testment impunjat⁴⁶, wiehed isib li dan l-att huwa wiehed sempliċi għall-aħħar. Fih żewġ artikoli – it-tħassir ta' kull testment li seta' sar qabel, u l-ħatra tal-werrieta;

Illi huwa prinċipju aċċettat li *“Fattur determinanti sabiex tigi stabbilita s-sanità mentali tat-testatur hija r-raġjonevolezza tad-dispożizzjonijiet li jinsabu fit-testment. Huwa relevanti l-eżami tal-fatt jekk it-testment “e cosi’ fatto da non riscontrarsi in esso alcun segno di stoltezza” u jekk “l’atto porta i caratteri della saggezza”. Għandhom ukoll relevanza qawwija id-depożizzjonijiet ta’ nies professjonali, bħat-tabib kuranti tat-testatrici u n-Nutar li kkonfezzjona t-testament, dwar l-istat u l-komportament tat-testatrici fiż-żmien relevanti. “Sebbene non costituisce l’asserto del notaro che il disponente era sano di mente, da se’, la prova della capacità mentale del testatore, tuttavia le constatazioni del notaro ottenuto all’oggetto di accertarsi della capacità a testare del disponente forniscono un importante elemento di prova che, unito ad altri, puo’ condurre ad un esatto giudizio sul problema da risolvere..”⁴⁷;*

Illi dawn il-fatturi kollha jwasslu lill-Qorti ssib li, fil-każ li għandha quddiemha, ma ntweriex li t-testatur Carmelo Abela kien milqut minn stat ta' inkapaċità mentali dak il-ħin li kien qiegħed isir it-testment tiegħu;

Illi għalhekk, il-Qorti ssib li l-atturi ma seħħilhomx iwettqu l-grad ta' prova mistenni minnhom bil-liġi biex iwassluha ssib li t-testment li għamel it-testatur fl-4 ta' April, 2011, ma kienx jiswa għar-raġunijiet imsemmijin minnhom, u b'hekk mhijiex sejra tilqa' l-ewwel talba attriċi;

Illi dan ifisser ukoll li l-Qorti lanqas sejra tilqa' **t-tieni, it-tielet u r-raba' talbiet** attriċi li huma konsegwenzjali għall-ewwel talba u marbuta sfiq magħha;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

⁴⁶ Ara d-Dok “JSR”, f'paġġ. 42 – 4 tal-proċess (din hija kopja awtentikata mressqa min-nutar u turi l-firem u dak kollu li nkiteb bl-idejn mill-istess Nutar, testatur u xhieda)

⁴⁷ P.A. NC 5.10.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Pawlu Farrugia vs Carmelo Farrugia et* (mhix appellata)

Tiċhad t-talbiet attriċi bħala mhux misthoqqa fil-fatt u fid-dritt billi ma ntweriex li Carmelo Abela ma kellux tabilhaqq il-fakultajiet mentali li jagħmel it-testment li bih ried jirregola l-wirt tiegħu;

Tilqa' l-eċċezzjonijiet tal-imħarrkin bħala misthoqqa; u

Tordna li l-atturi jhallsu **l-ispejjeż tal-kawża**.

Moqrija

**Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imhalledf**

15 ta' Novembru, 2018

**Marisa Bugeja
Deputat Registratur**

15 ta' Novembru, 2018